

A könyv nárcisztikus hőse a történet vége felé a tükörbe néz: „A tükör visszaadja nekem a valóságot...” (245), mondja, s ez a valóság a hiány, elsősorban a szeretett nő hiánya, a megváltás hiánya.

Carlos Ruiz Zafón

A mennyország fogságában

Fordította Latorre Ágnes

Európa Könyvkiadó
Budapest, 2016

Pethő Anita

NE LÉGY SZNOB!

Noha Carlos Ruiz Zafón *A mennyország fogságában* című regénye expliciten Alexandre Dumas *Monte Cristo grófja* című művének újraírása, úgy gondolom, érdemes már rögtön a kritika elején megemlíteni egy másik világhírű történetet, Umberto Eco *A rózsza neve* című klasszikusát, és vele együtt azt a regénytípust, amelyet az intellektuális krimi megjelenéssel is szoktunk illetni. *A mennyország fogságában* ugyanis szintén a könyvek világában játszódik, a szereplők maguk is rendszeresen reflektálnak valódi és fiktív szerzők alkotásaira, és a rejtély felgöngyölítése során itt is fontos szerep jut a könyveknek, vagy talán szerencsésebb úgy fogalmazni: annak a kultúrafogyasztói attitűdnek, amelynek nélkülözhetetlen alapeleme az írás és az olvasás.

A kultúrafogyasztási és kultúraközvetítési szakások bizonyulnak kulcskifejezésnek a tekintetben is, ha azt nézzük, miféle közegbe érkezik ez a könyv (itt érdemes megjegyezni, hogy 2012-ben már megjelent egyszer magyarul, akkor az Ulpius-ház gondozásában). Az elmúlt években elindulni látszott ugyan egy diskurzus arról, hogy idejétmúlt

és értelmetlen a magas- és a populáris irodalom hagyományos, de kissé kényszeres szétválasztása, ám Zafón könyve jó példa arra, hogy hosszú út áll még előttünk, ha ezen a szokáson változtatni kívánunk. Míg a nagy könyvkereskedelmi láncok egyértelműen a szépirodalom kategóriájába sorolják a kiadványt, addig a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Központi Könyvtárának a földszinti böngésződjében a szerelmes regények polcán kapott helyet, ami azért is megmosolyogtató, mivel ebben a történetben igencsak másodlagos a szerelmi szál. Hasonló sors jutott hát neki, mint amit néhány évvel ezelőtt A. S. Byatt *Mindenem* című könyve esetén tapasztaltam: a tipikus academic novel, azaz az egyetemi világban játszódó regény, amelyben a különféle irodalomelméleti iskolák paródiái közepette nyomoznak a tudósok egy múltbeli irodalmi rejtély után, a borítója és a magyar cím alapján szintén a szerelmes lektűrök polcán lelt otthonra egy vidéki könyvtárban.

Mielőtt még úgy tűnne, hogy egy erőltetetten, hajánál fogva ide-rángatott témába vágtam bele, leszögezném, hogy Zafón regénye is folyamatosan reflektál a kultúrafogyasztási szokásokra. Például a könyvesboltban, amelyben a történet elkezdődik, épp pang az üzlet, egyre kevesebb a bevétel, Sempere úr, az idős tulajdonos a kirakatba helyezett betlehemes installációval próbál változtatni ezen, nem melleleg, meg lehetőségen gyors és látványos sikerrel. Egy gyermekeinek könyvet vásárolni készülő anyuka meg is jegyzi: „Őszintén megvallva mostanában nehéz olyan könyveket találni, amelyek pozitív üzeneteket hordoznak, kellemes érzésben részesítenek, és nincsenek telezsúfolva bűnözéssel, gyilkossággal meg mindenféle értelmetlenséggel” (44). Ha azt nézzük, hogy abban a könyvben, amelyben ezt a véleményt olvashatjuk, van bűnözés is, gyilkosság is, máris érzékelhetjük, milyen bájos önreflexív játékokkal van tele Zafón műve.

Hasonlóan érzékletes példát kínál az az epizód, amikor a szereplők maguk is utalnak Dumas regényére: „[A] direktor úr Alexandre Dumas minden könyvét eltávolíttatta a börtönkönyvtárból, csakúgy mint Dickenst, Galdóست és a hozzájuk hasonlókat, mert úgy ítélte meg, hogy ez a szennyirodalom csak a kulturálatlan pórnép szórakoztatására való” (99) – meséli az új fogolynek az egyik régebb óta raboskodó sors-társa. Maga a tény, hogy *A mennyország fogságában* a *Monte Cristo grófia* motívumaira építkezik, több megközelítésből is ügyes, találó fricska tehát, hiszen Dumas regénye iskolapéldája lehet annak is, hogy egy elitista művészetfelfogás miként tekint önellentmondásos módon szórakoztató (tehát lebecsmérlendő, másod- vagy sokadrangú) irodalomnak

és közben a klasszikus értelemben vett általános műveltség részének egy-egy alkotást. Ilyen esetekben egyszerre ciki bevallani, ha valaki nem olvasta a könyvet, és azt is, ha igen. Márpedig az alapmű ismerete vagy nem ismerete Zafón regénye kapcsán is más-más befogadói viszonyulásokat eredményez.

A mennyország fogságában egyébként *Az Elfeledett Könyvek Temetője* című sorozat harmadik kötete, a másik két darab *A szél árnyéka*, illetve az *Angyali játszma* címet viseli, és gyakran találkozhatunk ezekre a művekre tett utalásokkal is, méghozzá olyan formában, hogy valamely szereplő ilyen című könyvet ír(t) vagy olvas(ott). Ilyen módon is folyamatos tehát a fikció és valóság határán az ide-oda ugrálás, hasonlóképpen az Átriumban látható, Fehér Balázs Benő által rendezett *Sirály* előadásban, ahol a Dorn doktort alakító László Zsolt a színpad „falának” tetején ücsörögve mondja a nézőknek: „Nekem határozottan tetszik ez a darab” – érthető ez Trepljov művere és magára az épp játszott előadásra is.

De térjünk vissza Zafónhoz. Regényének szereplői ugyanis nemcsak ismerik Edmond Dantes If várából történő szökésének sztoriját, de hasznosítják is tudásukat: az egyik központi szereplő, Fermín Romero de Torres éppen úgy pattan meg egy barcelonai börtönből a polgárháború után néhány évvel. Ő is ennek a már említett könyvesboltnak az alkalmazottja, és közeli barátságban áll a bolt tulajdonosának fiával, Daniellel, aki nem mellesleg a történet egyik elbeszélője. Bár a regény egyik ismertetője szerint bátran belevághat a könyv olvasásába az az olvasó is, aki még nem ismeri a sorozat többi darabját, Daniel és Fermín barátsága kapcsán akadhat némi hiányérzete annak, aki csak annyit tud meg félmondatnyi utalásokból, hogy volt már kettejüknek valamilyen közös kalandban része, ám hogy miféleben, az már nem derül ki számára.

A regény két idősíkon játszódik. Egyrészt 1957-ben, amikor a könyvesboltban felbukkan egy furcsa, riasztó külsejű öregember, aki mindenáron meg akar venni egy régi kiadású *Monte Cristo gróffát*, amelyet gyanúsan nagy értékű bankjeggyel fizet ki, a kötetet azonban ott is hagyja a boltban, Fermínnek címezve. A másik idősíki története – amelyben egy egyes szám harmadik személyű, kívülálló narrátor mesél – pedig 1941-be, a Barcelona fölé magasodó (erre a helyre utal tehát a címbeli metafora) börtönbe kalauzolja az olvasót.

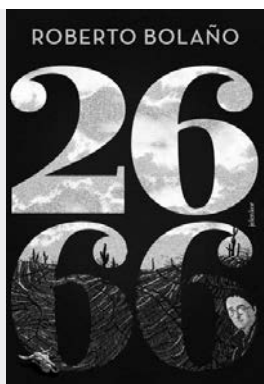
Nem elhanyagolható tény, hogy a polgárháború után járunk, a diktatúra megszilárdításának korszakában. A regénynek e rétege több szempontból is igencsak ismerős lehet a közép-európai olvasó számára. Egyrészt azon 20. századi tapasztalat révén, hogy az ilyen korszakok-

ban általában az értelmiségi réteg tagjait börtönzik be nagy számban. Másrészt hogy megjelennek azok a törtető, gátlástalan karrieristák, akik a rendszer kiszolgálóiként (tulajdonképpen annak éltetőiként) igyekeznek minél magasabbra hágni a társadalmi ranglétrán. Talán ezért is tűnik mindannyiuk közül a legélénkebben megrajzolt karakternek a börtönigazgató, Mauricio Valls figurája, a dilettáns, de sznob íróé, aki az állam mint erőszakszervezet eszközeivel kívánja kikényszeríteni, hogy (nem létező) tehetségét elismerjék. A regény idején még nem helyezkedik eléggé ügyesen, hiszen „csak” börtönigazgató, később azonban egészen a kultuszminiszteri szélig ível a karrierje. Az ő kifejezett kérésére szállítják át az általa irányított börtönbe David Martínt, a népszerű és sikeres író, akit Valls gyűlöl ugyan, de szüksége is van rá, hiszen ki akarja kényszeríteni, hogy ő írjon meg egy remekművet, amelyhez utólag az igazgató adja majd a nevét. Már az is jellegzetes persze, ahogyan Martínt elítélik: mondvasínált vádakat fogalmaznak meg vele szemben, „amelyeket szerintem senki se vett komolyan” (100), majd az őt irigylő és a Vallshoz hasonlóan fontos pozíciókban reménykedő sikertelen írók hada önként és dalolva vall ellene bármit, amivel árthat neki. (Ennél a mozzanathoz egy pillanatra eszünkbe juthat az, ahogyan Szőnyi Tamás egyszer jellemezte az általa kutatott, az irodalmi élethez kapcsolható besúgóí jelentéseket: komplett szépírói életművek álltak össze ezekben az írásokban, akadtak nem kevesen, akik ilyen módon tudták kiteljesíteni tehetségüket.) Némi groteszk bájt kölcsönöz a történetnek, ahogy a regény kissé felnagyítja az irodalom és a könyvek fontosságát, mintha ebben a szövegvilágban minden ezek körül forogna (vesd össze még a „borgesi könyvuniverzum”-mal), de ez a túlzás kifejezetten jól tesz a történet hangulatának.

A regényben fontos szerep jut még egy rablógyilkosságnak is, és ahogyan az már lenni szokott, végül minden mindennel összefügg valamiképp, idővel összefutnak a szálak, amelyeket Zafón mégsem varr el teljesen, hiszen fenn kell tartani az olvasó érdeklődését, rá kell venni, hogy a sorozat többi kötetét is kezébe vegye. Van esküvő is – amely elől el kell előbb gördíteni az akadályokat –, de véleményem szerint nem ez a cselekményszál a domináns a történetben.

A mennyország fogságában a múlt komor árnyai ellenére is mindvégig mediterrán életöröm jellemzi, a szereplők többsége kedves, jóra való ember, akiknek természetesen helyén van a szívük és az eszük, és ha úgy hozza a sors, még a nagy hatalmú börtönigazgatóknak is odamondogatnak, de készek leütni feleségük újra felbukkanó egykori udvarlóját

is. Nincsenek tehát túlbonyolítva a karakterek (a nők még annyira sem, mint a férfiak, gyakorlatilag megmaradnak a klasszikus „vágy tárgyai” szerepkörben), de a párbeszédék szellemesek, ironikusak, néha kissé cinikusak, viszont egyáltalán nem erőltetettek – ez értelemszerűen a fordító, Latorre Ágnes érdeme is. A kissé patetikus, szentimentális cím se riasszon el senkit (az eredeti alapján talán *Az égi fogoly* vagy *Az ég foglya* lenne a témához illőbb, ám kétségtelenül prózaibb megoldás), igazán szórakoztató kaland ez a könyv, amelyben, míg a rejtély nyomában járó szereplőket követjük, elgondolkodhatunk az irodalomhoz, könyvekhez való saját viszonyulásunkon is.

Roberto Bolaño

2666

Fordította Kutasy Mercédesz

Jelenkor Kiadó
Budapest, 2016

Fancsali Róbert

ROBERTO (ÖT) KÖNYVE

A Roberto Bolaño életművét lezáró *2666* című regényt a magyar recepció – a nemzetközi fősodorhoz csatlakozva – szinte teljes egyetértésben neoliberalizmus- és kapitalizmuskritikaként olvassa. Ezen keresztül, adva lévén a történelem fő helyszíneként a Mexikó és az Egyesült Államok határán fekvő Sonora-sivatag, mint félperiférián elhelyezkedő terület, a kritikusok kevese tud ellenállni – kimondva, kimondatlanul – a kolonialista olvasásmód már-már tolakodó vonzásának. Ez a fajta értékelés világosan viszi tovább a 20. századi latin-amerikai irodalom-